

Luontokohteet ja lajien turvaaminen



Monet luontokohteet ovat omistajille tärkeitä ja erityisiä paikkoja, joissa retkeillään ja nautitaan luonnosta. Kuva © Vastavalo.

Luontokohteet ovat luonnon monimuotoisuuden säilymisen ja lisäämisen kannalta olennaisimpia kohteita metsissä. Lisäksi kohteilla voi olla arvoa riistalle, maisemalle ja virkistyskäytölle. Luontokohteet erottautuvat yleensä ominaisuuksiltaan muusta metsäluonnosta ja ne voivat olla pienipiirteisiä tai hyvinkin laaja-alaisia. Luontokohteilla otetaan huomioon metsänomistajan omien tavoitteiden lisäksi lainsäädännön ja metsäsertifiointin rajoitteet.

Mikä on luontokohde?

Luontokohde on yksittäinen maastonkohta tai laajempi alue, joka erottuu selvästi ympäröivästä metsäluonnosta erityisten luonnonarvojensa tai ominaispiirteidensä perusteella. Ympäristöstä erottuminen voi perustua esimerkiksi erilaiseen puustoon tai kasvillisuuteen, maaperän ominaisuuksiin tai maastonmuotoihin.

Luontokohteet ovat usein ominaisuuksiltaan poikkeavia, esimerkiksi erityisen karuja, reheviä, kosteita tai kuivia kasvupaikkoja. Kohde voi poiketa ympäristöstään myös puuston ja muun kasvillisuuden ominaisuuksien perusteella. Luontokohteiden turvaamisella ylläpidetään uhanalaisia luontotyyppejä sekä sellaisten lajien elinmahdollisuuksia, joiden elinvaatimukset eivät täyty muualla talousmetsissä.

Tavoiteltavaa on, että kaikki luontokohteet tunnistetaan ja otetaan huomioon metsänkäsittelyssä. Osa luontokohteista on lain tai metsäsertifiointin turvaamia

Osa luontokohteista on niiden monimuotoisuuden kannalta niin merkittäviä, että ne on turvattu metsä- tai luonnonsuojelulailla. Metsänomistajan tulee huomioida sellaiset kohteet lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Lisäksi vapaaehtoisen metsäsertifiointin perusteella turvattavat kohteet tulee huomioida sertifiointin vaatimuksien mukaisesti.

Metsäluonnossa on lainsäädännön ja metsäsertifiointien perusteella säästettävien kohteiden lisäksi myös muita luonnon kannalta arvokkaita kohteita, jotka kannattaa ottaa huomioon. Metsänomistaja päättää, millä tavoin hän ottaa ne huomioon metsänomistuksessa. Suositeltavia tapoja kohteen turvaamiseksi ovat:

- luontokohteen rajaaminen pysyvästi metsänkäsittelyn ulkopuolelle tai ohjaaminen suojeluun,
- tavallista varovaisempi käsittely tai
- monimuotoisuudelle tärkeiden rakennepiirteiden vahvistaminen tai ennallistaminen luonnonhoitotoimilla.

Luonnontilainen, luonnontilaisen kaltainen tai heikentynyt luontokohde

Luontokohde voi olla ominaisuuksiltaan luonnontilainen, luonnontilaisen kaltainen tai heikentynyt.

Kun metsässä on ympäristöstään erottuva luontokohde, on metsänkäsittelyn toteutuksen kannalta tärkeä ensin tunnistaa, onko kyseessä luonnontilainen tai luonnontilaisen kaltainen arvokas elinympäristö vai ominaisuuksiltaan heikentynyt kohde.

Myös heikentyneiden kohteiden huomiointi metsänkäsittelyssä on suositeltavaa, sillä ajan myötä kohteen luontoarvot paranevat ja kehittyvät kohti luonnontilaista. Luontoarvojen palautumista voi myös nopeuttaa ennallistavilla toimilla.

Luontokohteiden turvaamisen merkitys monimuotoisuudelle

Luontokohteet edustavat harvinaisia elinympäristöjä, joiden säilyttäminen turvaa monien eri lajien, usein myös harvinaisten ja uhanalaisten lajien elinmahdollisuudet tai luontotyyppien säilymisen.

Luontokohteilla ympäristöolot tai puuston rakenne ja puulajisuhteet ovat usein tavanomaisesta talousmetsästä poikkeavia. Käsittelyn ulkopuolelle jätetyillä luontokohteilla kehittyy ajan myötä järeää ja vanhaa puustoa sekä myöhemmin järeää lahopuuta. Ne ovat tärkeitä niistä riippuvaiselle lajistolle. Luontokohteiden puustoon kehittyy pitkällä aikavälillä luonnonmetsille tyypillisiä rakennepiirteitä.

Luontokohteiden luokittelu

Luontokohteita voidaan jaotella usealla eri tavalla. Jaottelu voi perustua esimerkiksi elinympäristöjen ekologisiin luokituksiin tai hallinnolliseen luokitukseen, kuten lainsäädäntöön. Luontotyyppien uhanalaisuuden arvioinnissa tehty luontotyyppien luokittelu puolestaan muodostaa luonnontieteellisesti pätevimmän perustan arvokkaiden luontotyyppien määrittelylle^[1].

Luontokohteiden luokittelu metsanhoidon suosituksissa

- [Pienvesien ja vesistöjen elinympäristöt](#)
- [Kallioelinympäristöt](#)
- [Lehdot](#)
- [Suoelinympäristöt](#)
- [Paahdeympäristöt](#)
- [Monimuotoisuudelle merkittävät kangasmetsät](#)
- [Puustoiset perinneympäristöt](#)

Luontokohteiden luokittelu hallinnollisin ja muilla perustein

Luontokohteita voidaan luokitella hallinnollisin ja muilla perustein seuraavasti:

- [Metsälain 10 §:n mukainen erityisen tärkeä elinympäristö](#)
- [Luonnonsuojelulain 64 §:n ja 65 §:n mukaisesti suojeltu luontotyyppi](#)
- Luonnonsuojelulain 73 §:n suurten petolintujen pesäpuut ja 70 §:n rauhoitettujen lajien toistuvasti käytetyt pesät
- [Luontodirektiivin liitteen 4 a -lajin lisääntymis- ja levähdyspaikka ja liitteen 4 b -lajin esiintymä](#)
- [Erityisesti suojeltavan uhanalaisen lajin turvaamiseksi tehty rajauspäätös](#)
- [Vesilain 2 luvun 11 §:n mukaiset vesiluontotyypit](#)
- [Natura 2000 -alue](#)
- [Yksityinen luonnonsuojelualue](#)
- [METSO-ohjelman elinympäristö](#)
- [FSC- tai PEFC-sertifioinnin perusteella turvattava kohde](#)
- Metsänomistajan omalla päätöksellään suojelema kohde.

Luontokohteiden lakiperustaiset käytönrajoitukset.

Luontokohteen pääluokka	Lakiperustainen käytönrajoitus
Luonnonsuojelulain suojellut luontotyytit	Kyllä (luonnonsuojelulaki 64 §, 65 §).
Metsälain erityisen tärkeät elinympäristöt	Kyllä (metsälaki 10 §).
Vesilain suojelema vesiluontotyytit	Kyllä (vesilaki 2:11 §)
Pohjavesialueet (1, 2, 1E, 2E, E)	Kyllä pohjavesialueella, pohjaveden muuttaminen (vesilaki 3:2 §), pohjaveden pilaamiskielto (ympäristönsuojelulaki 17 §)
Maankäyttö- ja rakennuslain mukaisen kaavan suojelualue	Kyllä (maankäyttö- ja rakennuslaki 30 § 3 mom, 41 § 3 mom, 57 § 3 mom)
METSO-ohjelman elinympäristöt	Vain tilanteissa, joissa metsänomistaja on vapaaehtoisesti sopinut ympäristöviranomaisen kanssa kohteen pysyvästä tai määräajaisesta suojelusta tai metsäviranomaisen kanssa kohteen turvaamisesta määräajaksi.
Helmi-ohjelman elinympäristöt	Vain tilanteissa, joissa metsänomistaja on vapaaehtoisesti sopinut ympäristöviranomaisen kanssa kohteen suojelusta tai metsäviranomaisen kanssa kohteen turvaamisesta määräajaksi.
Uhanalaiseksi luokiteltu luontotyyppi	Ei, elleivät ne ole myös lainsäädännön turvaamia kohteita.
Metsäsertifiointijärjestelmien mukaiset luontokohteet	Ei, elleivät ne ole myös lainsäädännön turvaamia kohteita.
Muut luontokohteet sekä kohteet, jotka eivät luonnontilaltaan tai ominaisuuksiltaan täytä yllä olevien luokkien edellytyksiä	Vain seuraavissa tilanteissa: Ympäristöviranomainen on tehnyt luonnonsuojelulain 77 § perustuvan rajauspäätöksen. Kyseessä on luonnonsuojelulain 78 §:ssä tarkoitetun luontodirektiivilajin lisääntymis- ja levähdyspaikka (esim. liito-orava). Kyseessä on luonnonsuojelulain 73 §:ssä tarkoitetun suuren petolinnun pesä tai 70 §:ssä tarkoitetun rauhoitetun eläinlajin toistuvasti käytetty pesä. Natura-alueen (luonnonsuojelulaki 34 §) säädökset rajoittavat metsänkäsittelyä kohteella eli Naturan olevia luontotyyppisiä ja lajiesiintymiä ei saa merkittävästi heikentää.

Luontokohteet paikkatiedossa

Viranomaisten sekä julkisten ja yksityisten toimijoiden työstä kertyy jatkuvasti paikkatietoa luontokohteista, jota metsänomistajat ja metsätalouden toimijat voivat saada käyttöönsä.

Aineiston saatavuus eri järjestelmistä vaihtelee esimerkiksi tiedon luonteen ja siihen liittyvän sääntelyn mukaan. Metsäorganisaatiot voivat hankkia julkisia aineistoja omiin paikkatietojärjestelmiinsä. Aineistoja löytyy myös yhteiskunnan ylläpitämistä verkkopalveluista.

Metsätalouden suunnittelun tueksi metsäammattilaisten saatavilla on erilaisia työkaluja paikkatietoaineistojen hyödyntämiseen. Niiden käyttäminen on suositeltavaa suunniteltavan alueen luontoarvojen selvittämiseksi. Työkalut tarjoavat myös asiasta kiinnostuneille metsänomistajille mahdollisuuden tutustua lähemmin luonnonhoidon suunnitteluun.

Kaikkia lain turvaamia kohteita ei ole vielä kartoitettu

Metsässä voi olla kohteita, joita koskee lakisääteinen käytönrajoitus, mutta joita ei ole vielä löydetty ja kirjattu paikkatietoon. Metsänomistajan ja metsässä toimijan on syytä ottaa huomioon, että ainoastaan viranomaisen rajaamat ja ilmoittamat luontokohteet löytyvät paikkatiedosta kattavasti. Lain turvaamia kohteita ovat metsälain 10 §:n elinympäristöt, luonnonsuojelulain 64 §:n ja 65 § suojellut luontotyytit, luonnonsuojelulain 70 §:n ja 74 §:n rauhoitetut eläin- ja kasvilajit, 73 §:n suurten petolintujen pesät, 70 §:n toistuvasti pesintään käytettävät rauhoitettujen eläinlajien pesät sekä luonnonsuojelulain 78 §:ssä tarkoitetut luontodirektiivilajien, esimerkiksi liito-oravan, lisääntymis- ja levähdyspaikat.

Metsään.fi

[Metsään.fi](https://metsaan.fi) -palvelu tarjoaa metsänomistajalle maksuttoman metsävaratiedon omista metsistä. Metsäalan toimijat näkevät metsänomistajan suostumuksella samat tiedot kuin metsänomistajakin. Luontokohteiden osalta yksityismetsien metsävaratieto sisältää paikkatietoikkunassa näkyvien kohteiden lisäksi seuraavien luontokohteiden paikkatiedon:

- metsälain 10 §:n elinympäristöt, jotka ovat löytyneet 2000-luvun alkupuolella valmistuneessa valtakunnallisessa kartoituksessa tai sen jälkeen metsäsuunnittelussa
- muut huomionarvoiset luontokohteet, jotka ovat löytyneet 2000-luvun alkupuolella valmistuneessa valtakunnallisessa kartoituksessa, aineisto on siksi puutteellista
- METSO-ohjelmaan mahdollisesti sopivat kohteet.

Metsään.fi -palvelu ei ole täydellinen metsälain 10 §:n, muiden huomionarvoisten luontokohteiden tai METSO-ohjelmaan soveltuvien kohteiden osalta. Metsäkeskus täydentää palveluja jatkuvasti myös luontokohdetietojen osalta. Lisäksi Suomen Metsäkeskus julkaisee ja ylläpitää [avointa aineistoa tiedossa olevista metsälain 10 §:n mukaisista erityisen tärkeistä elinympäristöistä](#).

Laji.fi

[Laji.fi -palvelussa](#) voi tutustua lajeihin ja niiden esiintymiseen, selata havaintoja suomalaisista lajitietokannoista sekä pitää kirjaa omista havainnoista. Lajitietoa on kaikki eliölajeihin liittyvä tieto, kuten esiintyminen, nimistö ja taksonomia, ekologia, kuvat ja äänitteet ja määrittystieto.

Paikkatietoikkuna.fi

[Paikkatietoikkuna.fi -palvelu](#) on avoin verkkopalvelu, joka sisältää hyvin monipuolista metsään, maaperään ja kiinteistöihin liittyvää paikkatietoa. Luontokohteiden osalta paikkatietoikkunasta voi tarkistaa sijaintitiedon esimerkiksi seuraavista luontokohteista:

- yksityiset luonnonsuojelualueet
- luontotyyppipäätökset
- erityisesti suojeltavien lajien esiintymisalueiden rauhoituspäätökset
- Natura-alueet
- virtavesien lohikalakannat
- arvokkaat kallioalueet
- arvokkaat kivikot
- serpentiinikalliot
- arvokkaat moreenimuodostumat
- arvokkaat tuuli- ja rantakerrostumat

Luonnonhoidon paikkatietoaineistot

[Luonnonhoidon paikkatietoaineistot -palvelu](#) esittelee luonnonhoitoon liittyviä paikkatietoaineistoja, joista on hyötyä metsätaloustoimenpiteiden suunnittelussa. Niitä voi hyödyntää käytännön suunnittelussa paikkatietojärjestelmässä tai karttapalvelulla nettiselaimella sekä maastossa mobiilisovelluksella. Palvelussa on esitelty esimerkiksi seuraavia aineistoja:

- monimuotoisuudelle tärkeät metsäalueet (ZONATION)
- soidensuojelun täydennysehdotuskohteet
- kosteusindeksi
- luonnonhoidon suunnittelussa huomioitavia alueita ja kohteita

SYKE:n avoin data

[Suomen ympäristökeskuksen palvelusta](#) ladattavat paikkatietoaineistot kuuluvat avoimen tietoaineiston käyttöluvan piiriin.

Metsälain erityisen tärkeät elinympäristöt

Metsälain (1093/1996) 10 § määrittelee metsäluonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeät elinympäristöt. Kohteet ovat luonnontilaisia tai luonnontilaisen kaltaisia, ja niiden tulee erottua selvästi ympäröivästä metsäluonnosta.



Metsälakikohteen tulee erottua ympäristöstään, kuten kuvassa luonnontilainen puronvarsielin ympäristö erottuu, mutta kohteen rajat eivät välttämättä ole selvästi erottuvia. Kuva © Vastavalo.

Metsälain mukaiset erityisen tärkeät elinympäristöt

Metsälain 10 §:ssä luetellut kohteet ovat:

1. lähteiden, purojen ja pysyvän vedenjuoksu-uoman muodostavien norojen sekä enintään 0,5 hehtaarin suuruisten lampien välittömät lähiympäristöt, joiden ominaispiirteitä ovat veden läheisyydestä ja puu- ja pensaskerroksesta johtuvat erityiset kasvuolosuhteet ja pienilmasto
2. suoelinympäristöt, joiden yhteinen ominaispiirre on luonnontilainen tai luonnontilaisen kaltainen vesitalous:
 - a) lehto- ja ruohokorvet, joiden ominaispiirteitä ovat rehevä ja vaateliias kasvillisuus, erirakenteinen puusto ja pensaskasvillisuus;
 - b) yhtenäiset metsäkorte- ja muurainkorvet, joiden ominaispiirteitä ovat erirakenteinen puusto ja yhtenäisen metsäkorte- tai muurainkasvillisuuden vallitsevuus;
 - c) letot, joiden ominaispiirteitä ovat maaperän runsasravinteisuus, puuston vähäinen määrä ja vaateliias kasvillisuus;
 - d) vähäpuustoiset jouto- ja kitumaan suot; sekä
 - e) luhdet, joiden ominaispiirteenä on erirakenteinen lehtipuusto tai pensaskasvillisuus sekä pintavesien pysyvä vaikutus;
3. rehevät lehtolaikut, joiden ominaispiirteitä ovat lehtomulta, vaateliias kasvillisuus sekä luonnontilainen tai luonnontilaisen kaltainen puusto ja pensaskasvillisuus
4. kangasmetsäsaarekkeet, jotka sijaitsevat ojittamattomilla soilla tai soilla, joissa luontainen vesitalous on pääosin säilynyt muuttumattomana
5. kallioperässä olevat tai kivennäismaahan uurtuneet, jyrkkärinteiset, pääosiltaan vähintään kymmenen metriä syvät rotkot ja kurut, joiden ominaispiirteenä on luonteenomainen muusta ympäristöstä poikkeava kasvillisuus

6. pääosiltaan vähintään kymmenen metriä korkeat jyrkänteet ja niiden välittömät alusmetsät

7. karukkokankaita puuntuotannollisesti vähätuottoisemmat hietikot, kalliot, kivikot ja louhikot, joiden ominaispiirre on harvahko puusto.

Metsälaissa on todettu kaikkia elinympäristöjä yhteisesti määrittäviä tekijöitä. Lisäksi laki luettelee kohdekohtaisia ominaispiirteitä. Seuraavassa käydään läpi kaikkia kohteita koskevat yleiset säädökset.



Metsälain 10 §:n tarkoittamien elinympäristöjen listalla on runsaasti erilaisia suotyypppejä. Joukossa on myös runsaspuustoisia kohteita, kuten lehto- ja ruohokorvet. Kuvassa lehtokorpi. Kuva © Vastavalo.

Luonnontilaisuus tai luonnontilaisen kaltaisuus ja ympäristöstä erottuminen

Ympäröivästä metsäluonnosta erottumisen vaatimus on tärkeä, sillä metsänomistajan tai metsätalouden toimijan tulee voida havaita kohde, johon liittyy lakisääteinen käytönrajoitus. Vaatimus tarkoittaa, että elinympäristö sinänsä on selvästi erotettavissa. Välittömän lähiympäristön rajat eivät välttämättä ole selvästi erottuvia.

Metsälain 10 §:n erityisen tärkeitä elinympäristöjä pidetään luonnontilaisina tai luonnontilaisen kaltaisina, jos niiden biologisen monimuotoisuuden kannalta olennaiset ominaispiirteet (ks. seuraavat kappaleet) ovat säilyneet aikaisemmasta ihmisen toiminnasta huolimatta tai elinympäristön käsittelyssä on toimittu metsälain ja metsien kestävästä hoidosta ja käytöstä annetun valtioneuvoston asetuksen mukaisesti.

Ominaispiirteet

Erityisen tärkeiden elinympäristöjen ominaispiirteiden kuvausta tarvitaan, jotta kohteet voidaan tunnistaa maastossa. Ominaispiirteiden säilymisen perusteella myös arvioidaan kohteen luonnontilaisuutta, jonka perusteella ratkaistaan, onko kyseessä metsälain tarkoittama elinympäristö vai muu erityinen luontokohde, jolle ei metsälaissa säädetä käytönrajoituksia.

Eri elinympäristöjen ominaispiirteet etenkin puuston suhteen vaihtelevat kohteittain hyvin paljon. Metsälaissa on esitetty lähes kaikkiin elinympäristöihin tarkentavia kuvauksia, jotka helpottavat kohteiden tunnistamista ja tuovat esiin kohteiden erityiset luontoarvot.

Hakkuun suunnittelija tai toteuttaja arvioi, ovatko lain mainitsevat ominaispiirteet kyseisellä kohteella luonnontilaisia tai luonnontilaisen kaltaisia. Arvioinnin perusteella tulee kohdekohtaisesti päättää, onko kohde ominaispiirteiden osalta vähintäänkin luonnontilaisen kaltainen ja siten metsälain 10 §:n mukainen kohde. Arviointiin saa apua [Metsäkeskuksen julkaisemasta metsälain 10 pykälän tulkintasuosituksesta](#).

Mikäli kohteen määrittämiseen ja rajaamiseen liittyy epävarmuutta, maanomistaja tai hänen valtuuttamansa metsänhakkuuoikeuden haltija voi hakea ennen hakkuuta Suomen metsäkeskukselta metsänkäyttöilmoitukseen liittyvän ennakkotiedon siitä, onko esitetty kohde 10 §:n elinympäristö ja onko ilmoitettu metsän käsittely metsälain mukainen.

Pienialaisuus tai metsätaloudellinen vähämerkityksellisyys

Metsälaissa erityisen tärkeät elinympäristöt on määritelty pienialaisiksi tai metsätaloudellisesti vähämerkityksellisiksi. Kohteiden pienialaisuutta ja metsätaloudellista vähämerkityksellisyyttä arvioidaan metsäkiinteistöittäin ja elinympäristötyypeittäin.

Metsätaloudellisesti vähämerkityksellisinä voidaan pitää kohteita, joiden markkinakelpoisen puuston arvo on alle 3000 euroa. Jos metsätaloudellisesti vähämerkityksellisen kohteen pinta-ala on yli 5 hehtaaria, sitä ei pääsääntöisesti voida pitää ympäröivästä metsäluonnosta selvästi erottuvana erityisen tärkeänä elinympäristönä, vaikka muut laissa säädetyt erityisen tärkeän elinympäristön edellytykset täyttyisivätkin.

Pienialaisina voidaan pääsääntöisesti pitää kohteita, joiden pinta-ala on enintään 2 hehtaaria. Pienialaisten kohteidenkin on oltava ympäröivästä metsäluonnosta selvästi erottuvia, että kohde ylipäättään on metsälain mukaiseksi erityisen tärkeäksi elinympäristöksi tulkittava kohde.

Laajat aluekokonaisuudet, vaikka olisivatkin lain mukaisesti metsätaloudellisesti vähämerkityksellisiä, eivät voi olla laissa tarkoitettulla tavalla selvästi ympäröivästä metsäluonnosta erottuvia kohteita. Kuitenkin laaja-alainen kohde voi kahden hehtaarin osalta täyttää pienialaisen metsälakikohteen kriteerit. Tällaiset laajat alueet ovat kuitenkin luonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeitä kohteita ja niitä voi turvata esimerkiksi vapaaehtoisella suojelulla.

Metsälain 10 §: Erityisen tärkeiden elinympäristöjen käsittely

Metsälain erityisen tärkeissä elinympäristöissä voidaan tehdä varovaisia hoito- ja käyttötoimenpiteitä, joissa ominaispiirteet säilytetään tai niitä vahvistetaan. Sallittujen toimenpiteiden käyttö edellyttää säädösten tarkempaa tuntemusta.

Käsittelymahdollisuudet ovat ylipäättään melko vähäisiä. Yksinkertaisin menettely on 10 §:n mukaisten erityisen tärkeiden elinympäristöjen rajaaminen hakkuiden ja metsanhoidon ulkopuolelle.



Hakkuiden ulkopuolelle rajattu puron välitön lähiympäristö. Kuva © Risto Ranta.

Metsälain 10 §:n elinympäristöissä sallitut toimenpiteet

Metsälain 10 §:n elinympäristöissä hakkuita ja hoitotöitä on käytännössä vaikea toteuttaa ilman, että samalla heikennetään kohteen luonnonarvoja. Siksi kohteet pääsääntöisesti suositellaan jätettäväksi käsittelyn ulkopuolelle luontaisten rajojensa mukaisesti.

Luonnonhoitoa painottava metsänomistaja voi lisätä kohteiden luonnonhoidollisia arvoja rajoittamalla metsänkäsittelyä myös niiden lähiympäristössä.

Jos elinympäristössä tehdään metsätalouden toimenpiteitä, niissä on säilytettävä elinympäristölle erityinen vesitalous, puuston rakenne, vanhat ylispuut, kuolleet ja lahot puut sekä otettava huomioon kasvillisuus, maaston vaihtelevaisuus ja maaperä.

Suoelinympäristöissä ja lehtolaikuissa ominaispiirteet säilyttävät toimenpiteet voidaan toteuttaa vain maan ollessa jäässä. Jyrkänteissä ja niiden välittömissä alusmetsissä ei saa korjata puuta.

Ominaispiirteet säilyttäviä hoito- ja käyttötoimenpiteitä ovat varovaiset, poimintaluonteiset hakkuut. Puuston rakenteen ja kerroksellisuuden säilyttämiseksi poimintaluonteisissa hakkuissa on säilytettävä lajistoltaan ja ikäsuhteiltaan vaihteleva puuston rakenne. Pensaskerroksen elinvoimaisuuden säilyttämiseksi poimintaluonteisten hakkuiden yhteydessä ei saa toteuttaa käsittelyalueen raivausta.

Yksittäisten kuokkalaikkujen tekeminen sekä Suomen luontaiseen lajistoon kuuluvien puiden taimien istuttaminen ja niiden siementen kylväminen katsotaan ominaispiirteet säilyttäviksi toimenpiteiksi. Erityisen tärkeissä elinympäristöissä voidaan erityistä varovaisuutta noudattaen kuljettaa puutavaraa ja ylittää puron uoma, mikäli se ei vaaranna ominaispiirteiden säilyttämistä.

Metsälain 10 §:n elinympäristöissä kielletyt toimenpiteet

Erityisen tärkeissä elinympäristöissä ei saa tehdä uudistushakkuuta, metsätietä, kasvupaikalle ominaista kasvillisuutta vahingoittavaa maanpinnan käsittelyä, ojitusta, purojen ja norojen perkausta eikä käyttää kemiallisia torjunta-aineita.

Käsittely poikkeusluvalla

Jos erityisen tärkeän elinympäristön turvaamisesta aiheutuu maanomistajalle metsäntuoton vähenemistä tai muuta taloudellista menetystä tai haittaa, mikä ei ole vähäistä, metsäkeskuksen tulee maanomistajan tai oikeuden haltijan hakemuksesta myöntää poikkeuslupa toteuttaa hoito- ja käyttötoimenpiteet tavalla, josta asianomaiselle aiheutuva menetys jää vähäiseksi.

Menetys katsotaan vähäiseksi, kun 10 §:n mukaisten kohteiden käyttörajoitusten aiheuttama taloudellinen menetys on pienempi kuin neljä prosenttia poikkeusluvan hakijan sen metsäkiinteistön markkinakelpoisen puuston arvosta, jolla käsittelyalue sijaitsee, tai alle 3 000 euroa.

Poikkeuslupaa ei kuitenkaan saa myöntää, jos maanomistajalle on myönnetty ympäristötukea tai muuten riittävä tuki valtion varoista. Jos taloudellinen menetys on vähäistä suurempi eikä ympäristötuella voida välttää poikkeusluvan tarvetta, erityisen tärkeää elinympäristöä on käsiteltävä siten, että sen arvokkain osa säilyy.

Luonnonsuojelulain suojeltavat metsäiset luontotyytit

Luonnonsuojelulain (9/2023) 64 §:ssä on lueteltu seitsemän metsäistä luontotyyppiä: jalopuumetsiköt, pähkinäpensaslehdot, tervaleppämetsät, lehdesniityt, rannikon metsäiset dyynit, sisämaan tulvametsät, harjumetsien valorinteet sekä kalkkikalliot. Muita maanpäällisiä luontotyyppiejä ovat hiekkarannat, merenrantaniityt ja kedot. Luonnonsuojelulain mukaiset metsäiset luontotyytit edustavat metsäluonnossamme harvinaisia ja lajistollisesti rikkaita elinympäristöjä.

Luonnonsuojelulain 65 §:ssä mainitaan lisäksi tiukasti suojeltuina luontotyyppienä serpentiinikalliot, -kivikot ja soraikot, joiden hävittäminen ja heikentäminen on suoraan kielletty, ilman erillistä ELY-keskuksen rajauspäätöstä.

Luontaisesti syntyneet jalopuumetsiköt

Jalopuumetsiköt ovat luontaisesti syntyneitä, merkittävilä osin jalojen lehtipuiden eli tammen, metsälehmuksen, vaahteran, saarnen tai jalavien muodostamia metsiköitä. Jaloja lehtipuita kasvaa luonnonvaraisina vain eteläisessä Suomessa. Kasvupaikat ovat usein reheviä lehtoalueita, mutta joskus esimerkiksi tammi- ja lehmusmetsiköitä voi kasvaa karummillakin mailla. Luontaisesti syntyneitä jalopuumetsiköitä on Suomessa noin 1 000 hehtaaria. Suurin osa kohteista kuuluu jo olemassa oleviin suojelualueisiin.

Luonnonsuojelulain mukaisessa suojellussa jalopuumetsikössä kasvaa runkomaisia jaloja lehtipuita yhtenäisellä, rajattavissa olevalla alueella vähintään 20 kappaletta hehtaarilla. Runkomaiseksi puuksi katsotaan puu, jonka rinnankorkeusläpimitta on yli 7 senttimetriä. Runkomaisen tammen läpimitta on kuitenkin vähintään 20 senttimetriä. Puiden tulee kasvaa yhtenä tai useampana lähekkäin olevana ryhmänä. Lisäksi puiden taimet rajataan mukaan kohteeseen uudistumisen turvaamiseksi.



Lehmusmetsä. Luonnonsuojelullisesti arvokkaimmissa metsiköissä on vaihtelevan ikäisiä, pieniä ja kookkaita sekä kuolevia ja lahoja jalopuita. Monet Suomen uhanalaisista eliöistä ovat ikääntyvien ja lahoavien jalojen lehtipuiden asukkeja. Kuva: © Markku Sakari Meriluoto.



Tammimetsä. Luontaisesti syntyneet tammimetsät keskittyvät eteläisimpään Suomeen. Tammi lisää metsiemme monimuotoisuutta tarjoten elinympäristön muun muassa noin 500 hyönteislajille. Joukkoon mahtuu myös useita uhanalaisia, erityisesti lahoavasta tammesta riippuvaisia lajeja. Kuva: © Markku Sakari Meriluoto.

Pähkinäpensaikot

Pähkinäpensas esiintyy luonnonvaraisena vain Etelä-Suomessa. Sen kasvupaikat ovat reheviä, kalkkipitoisia lehti- ja sekametsiä. Pähkinäpensaslehtojen eliöstö on monipuolista. Aluskasvillisuus on lehdoille tyypillistä, runsaslajista ja rehevää. Kohteilla viihtyy useita uhanalaisiakin eliöitä. Etenkin pähkinäpensaahan lahot rungot ovat tärkeitä monille sienille ja hyönteisille.

Luonnonsuojelulain mukaisessa suojellussa pähkinäpensaikossa tulee yhtenäisellä, rajattavissa olevalla alueella kasvaa vähintään kaksi metriä korkeita tai leveitä pähkinäpensaita vähintään 20 kappaletta hehtaarilla yhtenä tai useampana lähekkäisenä ryhmänä.

Kuusi on monin paikoin vallannut pähkinäpensaiden kasvupaikat. Tuottaakseen pähkinöitä pähkinäpensas vaatii valoa ja elintilaa. Näin ollen varjostavia kuusia voidaan tarvittaessa poistaa ELY-keskuksen laatiman suunnitelman mukaisesti.



Pähkinäpensaikot ovat pienialaisia, ja niitä on jäljellä enää vain vähän. Kohteilla esiintyy pähkinäpensaaseen erikoistunutta lajistoa, kuten erilaisia sieniä ja hyönteisiä. Suomessa harvinainen lintu, pähkinähakki, on hyvä esimerkki pähkinäpensaiden pähkinöistä riippuvaisesta lajistosta. Kuva: © Vastavalo.



Pähkinäpensas. Kuva: © Lauri Saaristo.

Tervaleppämetsät

Tervaleppämetsiin sisältyvät tervaleppävaltaiset metsät ja suot. Tervaleppäisiä soita ovat joko tervaleppäkorvet tai tervaleppäluhdet. Tervaleppämetsiin kuuluvat tervaleppälehdot. Luonnonsuojelulain mukaisiin suojeltaviin kohteisiin eivät kuulu rantojen kapeat, vain muutamien metrien levyiset tervaleppäesiintymät.

Tervaleppäkorvet ovat lehto- tai ruohokorpia, joiden kasvillisuutta luonnehtivat kostean kasvupaikan ruhot tai saniaisit. Tervaleppäluhdille on ominaista märkyys ja pysyvä pintavesien vaikutus. Vallitsevana aluskasvillisuutena voi olla esimerkiksi saniaisia, keltakurjenmiekkää, korpikaislaa, järvikortetta, järviruokoa tai saroja. Tervaleppäkorvet, -luhdet ja -lehdot sijaitsevat tyypillisesti rannoilla tai soiden reunoilla. Tervaleppälehdot ovat kosteita tai tuoreita lehtoja, joiden kasvillisuus on saniais- tai suurruohovaltaista.

Luonnonsuojelulain luontotyyppin mukaisia suojeltavia tervaleppämetsiä on jäljellä enää tuhat hehtaaria, joista kymmenesosa on jo suojeltu. Ojitukset ja hakkuut ovat heikentäneet tätä jo luonnostaan vähälukuista elinympäristötyyppiä. Tervaleppämetsien vesitalouden säilyminen luonnontilaisena on ehdoton edellytys kohteiden säilymiselle. Vesitalouden luonnontilaisuuden säilyttäminen on tärkeää myös niiden lähiympäristössä.



Tervaleppäkorvet ovat märkiä ja reheviä elinympäristöjä. Kuivempien mättäiden ja vetisten välikköpintojen vaihtelu on tyypillistä. Mättäillä kasvaa pensaita, suuria saniaisia, mesiangervoa jne. Välikköpintoja peittävät muun muassa vehka ja kurjenjalka. Kuva: © Vastavalo.



Tervaleppän elinehtoihin kuuluu luhtaisuutta tai lähteisyyttä ilmentävä virtaava, hapekas vesi tai rannassa vaihteleva vedenkorkeus. Metsässä kasvaessaan tervaleppä ilmentää luonnonarvoja. Tervaleppän havaitseminen metsässä voi olla vihje mahdollisen luontokohteen olemassaolosta. Kuva: © Vastavalo.

Sisämaan tulvametsät

Sisämaan tulvametsät ovat vesistöjen rantojen kivennäismaan metsiköitä, joiden kasvillisuudessa näkyvät toistuvien tulvien aiheuttamat rakennepiirteet ja lajistovaikutukset. Luontotyyppiin kuuluvat jokien, purojen, jokisuistojen sekä järvien ja lampien rantojen tulvametsät. Tulvametsien ominaispiirteisiin vaikuttavat tulvien toistuvuus, kesto, tulvimisajankohta, maa-aineksen kertyminen sekä maaston muodot.

Tulvan tuoma kiintoaines tuo kasvillisuudelle ravinteita ja muokkaa kasvillisuutta. Tulvaa huonosti sietävät lajit, kuten havupuut, varvut sekä metsä- ja suosammalet ovat tulvametsissä niukkoja. Puusto on useimmiten lehtipuuvaltaista ja pensaskerroksessa esiintyy esimerkiksi pajuja, korpipaatsamaa ja lehtotuomea.



Tulvametsien kasvillisuudessa näkyvät toistuvien tulvien aiheuttamat rakennepiirteet ja lajistovaikutukset, myös silloin, kun tulvavettä ei ole havaittavissa. Kuva: © Mikko Suonio / Vastavalo.net

Harjumetsien valorinteet

Harjumetsien valorinteilla tarkoitetaan vähäpuustoisia harju- ja reunamuodostumien rinteitä, joiden kaltevuus on vähintään 5 %. Edustavalle valorinteelle on ominaista kasvillisuuden pohjakerroksen aukkoisuus, kivennäismaapaljastumat ja ohut humuskerros. Harjumetsien valorinteiden valtapuu on yleensä mänty, ja edustavimmat kohteet ovat yleensä melko vähäpuustoisia. Valtalajeina esiintyvien karujen ja kuivien mäntykankaiden kasvien lisäksi valorinteilla kasvaa harjuille tyypillisiä lajeja. Suojeltaviin harjumetsien valorinteisiin voidaan sisällyttää umpeenkasvaneita osia, joille kasvillisuuden avoimuus voidaan palauttaa hoitotoimin omaleimaisen kasvi- ja hyönteislajiston turvaamiseksi.



Harjumetsien valorinteet ovat vähäpuustoisia ja aukkoisia, yleensä mäntyvaltaisia harjumetsiä. Kuva: © Terhi Rytteri.

Suojeltavien luontotyyppien turvaaminen

Luonnonsuojelulaki kieltää suojeltujen luontotyyppien muuttamisen niin, että niiden ominaispiirteiden säilyminen vaarantuu. Ominaispiirteisiin kuuluu kallio- ja maaperän piirteiden lisäksi kohteille tyypillinen vesi- ja ravinnetalous sekä niihin sopeutunut eliölajisto.

Luontotyyppien raja

Luontotyyppien ominaispiirteiden vaarantamiseen liittyvä kieltö tulee voimaan, kun alueellinen ELY-keskus on päätöksellään määritellyt suojeltuun luontotyyppiin kuuluvan alueen rajat ja antanut päätöksen tiedoksi alueen omistajille ja haltijoille. Kohteiden rajat ilmoitetaan kiinteistörekisteriin ja ne merkitään karttoihin. Tällaisten harvinaisten ja luontoarvoiltaan korkeiden luontotyyppien säästäminen on hyvin perusteltua ja suositeltavaa siinäkin tapauksessa, ettei rajauspäätöstä ole tehty.

Vaikka luonnonsuojelulain mukaista rajauspäätöstä ei kohteella olisi, on syytä ottaa huomioon, että kohde voi olla myös metsälain 10 §:n kohde, jolloin sen ominaispiirteet on turvattava metsälain edellyttämällä tavalla.

Luontotyyppien käsittelyrajoitukset

Luontotyyppien suojelun tavoitteena ei aina ole alueen täydellinen koskemattomuus, sillä monien luontotyyppien säilyminen edellyttää jatkuvaa hoitoa ja käyttöä. Metsäisille kohteille suunniteltaville metsanhoidollisille toimenpiteille tulee kuitenkin olla ELY-keskuksen hyväksyntä. ELY-keskus on laatinut joillekin kohteille erillisiä hoito- ja käyttösuunnitelmia.

Metsäsertifiointien mukaiset luontokohteet

Metsäsertifiointijärjestelmät (FSC® ja PEFC™) asettavat vaatimuksia niiden kriteereissä määriteltyjen arvokkaiden elinympäristöjen turvaamiselle.

FSC®-sertifiointi

FSC-vaatimuksien mukaisesti toimittaessa metsänomistaja jättää määritellyt arvokkaat elinympäristöt ja eräät lajiensuojelun kannalta erityisen tärkeät kohteet metsätalouden ulkopuolelle. Ainoastaan suojelutavoitteita tukevat hoitotoimenpiteet ovat alueilla mahdollisia.

Lakiperusteisissa kohteissa edellytetään säästämään myös sellaiset luonnonsuojelulaissa luetellut luontotyypit ja lajisuojelun kohteet, joista ympäristöviranomaisen ei ole tehnyt rajauspäätöstä.

Muita aina säästettäviä kohteita ovat:

- Metsälain 10 §:n erityisen tärkeän elinympäristön kriteerit täyttävät kohteet niiden koosta ja alueellisesta yleisyydestä riippumatta. Jyrkänteiden ja rotkojen osalta ei vaadita 10 metrin vähimmäiskorkeutta vaan tarkastellaan kohteen luonnontilaisuutta.
- Erikseen standardin liitteessä määritellyt runsaslahopuustoiset metsät.
- Metsämaan louhikkometsät, joiden pohjalla seisoo tai virtaa säännöllisesti vettä ja joiden valtapuusto on yli 100- vuotiasta.
- Vanhat metsäpaloalueet, jotka metsäpalon jälkeen ovat saaneet kehittyä ilman käsittelyä vähintään 20 vuotta ja joilla esiintyy palokantoja ja/tai palon vahingoittamia puita.
- Vesitaloudeltaan luonnontilaiset ja luonnontilaisen kaltaiset kosteat lehdot.
- Metsät, joissa on kookkaita tai lahovikaisia vanhoja jalopuita.
- Pähkinäpensaiden kasvupaikat muualla kuin lehdoissa, silloin kun vanhoja pähkinäpensaita on yhtenäisesti rajattavissa olevalla alueella vähintään 20 kappaletta.
- Tulvametsät
- Kuusivaltaiset supat
- Uomiltaan luonnontilaiset tai luonnontilaisen kaltaiset joet ja purot sekä purot, joissa aiemman uoman käsittelyn jälkeen on jäljellä luontaista mutkittelua ja veden paineen vaihtelua sekä lähteet; ranta-alueineen.
- Valtapuustoltaan vähintään varttuneet, eri-ikäisrakenteiset, näkyvästi (vähintään 5 m³/ha) lahopuuta sisältävät vesistöjen ja pienvesien reunametsät.
- Luonnontilaiset ja luonnontilaisen kaltaiset fladat ja kluuvijärvet ranta-alueineen.
- Maankohoamisrannikon metsien luonnontilaiset tai luonnontilaisen kaltaiset kehityssarjat tai yksittäiset edustavat kehityssarjan osat.
- Vesitaloudeltaan luonnontilaiset ja luonnontilaisen kaltaiset korvet, rämeet, nevat, letot ja metsäluhdat
- Luonnontilaiset ja luonnontilaisen kaltaiset kitu- ja joutomaat.
- Puustoltaan luonnontilaiset tai luonnontilaisen kaltaiset karukkokankaat.

FSC:n määrittämiä korkean suojeluarvon alueita (ns. High Conservation Value -alueet) ovat Natura-alueet, tärkeät lintualueet (FINIBA, IBA), IFL-alueet (Intact Forest Landscapes, laajat koskemattomat metsäiset alueet), kaavojen suojelualueet ja suojeluohjelma-alueet, erämaa-alueet, pohjavesialueet sekä tietyn laajuiset ojittamattomat suoalueet sekä aina säästettävien kohteiden keskittymät.

PEFC™-sertifiointi

PEFC-standardin mukaisesti toimittaessa metsien hoito- ja käyttötoimenpiteet suunnitellaan ja toteutetaan siten, että lakien vaatimukset arvokkaiden elinympäristöjen ominaispiirteiden säilyttämisestä toteutuvat. Lisäksi PEFC-sertifiointikriteerissä on lueteltu seuraavat luonnonsuojelullisesti arvokkaat kohteet, joiden tärkeimmät monimuotoisuutta luonnehtivat ominaispiirteet tulee säilyttää:

Supat ja luontaisesti puuttomat tai vähäpuustoiset paahderinteet

Kriteerissä tarkoitettujen suppien syvyys on vähintään 10 metriä ja niiden alaosassa on selvästi havaittava kellarimainen pienilmasto. Tärkein säilytettävä ominaispiirre on pienilmaston synnyttämä, ympäristöstään erottuva kasvillisuus, joka säilytetään rajoittamalla hakkuut vain supan reunojen ylämpään osaan. Kriteerissä tarkoitettujen puuttomat tai vähäpuustoiset paahderinteet sijaitsevat harjujen kaakkois-, etelä-, lounais- ja länsisuuntaisilla rinteillä. Tärkein säilytettävä ominaispiirre on paahdelajisto, joka säilytetään jättämällä kohde metsittämättä.

Ojittamattomat runsaslahopuustoiset korvet

Kriteerin tarkoittamiin elinympäristöihin sisältyvät kuusivaltaiset ojittamattomat sekä sellaiset ojitetut korvet, joissa ojituksella ei enää ole kuivattavaa vaikutusta ja jotka eivät lukeudu metsälain 10 §:ssä mainittuihin erityisen tärkeisiin elinympäristöihin. Kriteerin tarkoittamat korvet ovat puustoltaan luonnontilaisen kaltaisia, eri-ikäisrakenteisia tai joissa kuollutta puustoa on vähintään 20 m³/ha. Alle puolen hehtaarin kohteella kuollutta puustoa tulee olla vähintään 10 m³. Korpien tärkein säilytettävä ominaispiirre on vanha puusto, lahoppuusto ja pohjaveden pinnan korkea taso, jota ylläpidetään jättämällä kohteet ojittamatta. Korpien puustoa voidaan käsitellä kasvatushakkuin sekä yksittäisiä puita poistamalla niin, että tärkeimmät ominaispiirteet säilytetään.

Ojittamattomat lettorämeet ja ruohoiset sararämeet

Ojittamattomien lettorämeiden ja ruohoisten sararämeiden säilytettävät ominaispiirteet ovat rimpi- ja mätäspintojen vaihtelu ja turpeen runsasravinteisuus. Näitä ylläpidetään jättämällä lettorämeet ja ruohoiset sararämeet ojittamatta ja metsänkäsittelyn ulkopuolelle.

Lehtipuuvaltaiset lehdot

Kriteerissä tarkoitettujen, taimikkovaihetta vanhempien lehtojen tärkein säilytettävä ominaispiirre on useasta puulajista koostunut lehtipuuvaltainen puusto. Kasvatushakkuissa toimitaan siten, että lehtipuuvaltaisuus säilyy ja monimuotoisuudelle arvokasta puustoa säästetään.

Puustoltaan vanhat metsät

Puustoltaan vanhalla metsällä tarkoitetaan metsää, jossa vallitsevan puuston ikä on Etelä-Suomessa yli 160 vuotta ja Pohjois-Suomessa yli 200 vuotta. Puusto on eri-ikäisrakenteinen tai koostuu useasta latvuserroksesta ja puulajista taikka on myöhäisen sukkessiovaiheen kuusikko. Puustoa ei ole käsitelty harsinta-, kasvatus- eikä väljennyshakkuin 60 vuoteen. Aiemmat harsinta-, kasvatus- tai väljennyshakkuut eivät ole muuttaneet metsän luontaisia rakennepiirteitä eikä hakkuiden jäljiltä esiinny kantoja enempää kuin 20 kpl/ha. Puustossa on vanhoja lehtipuita sekä lisäksi lahopuita, keloja ja maapuuta Etelä-Suomessa vähintään 15 % ja Pohjois-Suomessa vähintään 20 % puuston tilavuudesta. Kohteen ominaispiirteet säilytetään jättämällä metsikkö metsätaloustoimenpiteiden ulkopuolelle.

Luonnontilaiset tulvametsät ja metsäluhdat

Kriteerin tarkoittamia tulvametsiä ja metsäluhtia luonnehtii vuotuinen tulvarytmi. Meren, järvien, jokien ja purojen luontaisen tulvimisen ja pintaveden vaihtelujen aikaansaamien kangasmaiden tulvametsiköiden ja turvemaiden metsäluhtien tärkein ominaispiirre on pintaveden luonnollinen vaihtelu, jota säilytetään jättämällä alueet ojittamatta. Puustoa voidaan käsitellä kasvatus- ja suojuspuuhakkuin tai yksittäisiä puita poistamalla lahopuun säilyminen turvaten.

METSO-ohjelman elinympäristöt

METSO-ohjelman kautta metsänomistaja voi vapaaehtoisesti ja valtion maksamaa korvausta vastaan suojella metsänsä monimuotoisuutta. Metsänomistaja voi tarjota kohdettaan METSO-ohjelmaan ottamalla yhteyttä alueelliseen ELY-keskukseen tai Suomen metsäkeskukseen.

METSO-ohjelman puustoiset elinympäristöt

METSO ohjelma edistää suojelua ja luonnonhoitoa monimuotoisuuden kannalta merkittävässä puustoisissa elinympäristöissä, joita ovat:

- Lehdot
- Runsaslahopuustoiset kangasmetsät
- Pienvesien lähimetsät
- Puustoiset suot ja soiden metsäiset reunat
- Metsäluhdet ja tulvametsät
- Harjujen paahdeympäristöt
- Maankohoamisrannikon monimuotoisuuskohteet
- Puustoiset perinnebiotoopit
- Kalkkikallioiden ja ultraemäksisten maiden metsäiset elinympäristöt
- Muut monimuotoisuudelle merkittävät metsäiset kalliot, jyrkänteet ja louhikot

METSO-ohjelman vaihtoehdot metsänomistajalle

METSO-ohjelman tarjoamat vaihtoehdot metsänomistajalle ovat pysyvä suojelu, määräaikainen suojelu ja metsäluonnonhoito. Sopiva vaihtoehto mietitään yhdessä metsänomistajan kanssa alueen luonnonarvojen ja metsänomistajan tavoitteiden pohjalta. METSO-ohjelman valintaperusteet on päivitetty vuonna 2016.

Pysyvä suojelu

Kun metsäalue suojellaan pysyvästi, se on poissa metsätalouskäytöstä, mutta esimerkiksi jokamiehenoikeuksia suojelu ei yleensä rajoita. Metsän pysyvän suojelun vaihtoehtoja on kolme:

1. Yksityisen suojelualueen perustaminen.
2. Alueen myyminen valtiolle.
3. Alueen vaihto valtion maahan.

Pysyvästä suojelusta maksettava korvaus tai kiinteistön kauppahinta perustuu metsätalouden yleisiin hinnoitteluperusteisiin ja se on maanomistajalle verotonta tuloa.

Määräaikainen suojelu ja ympäristötukisopimus

Kestävän metsätalouden rahoituslain mukainen ympäristötukisopimus tehdään kymmeneksi vuodeksi kerrallaan. Tyypillisiä ympäristötukikohteita ovat esimerkiksi metsälain suojaamat arvokkaat elinympäristöt, jotka voidaan tuen avulla turvata lain antamaa suojaa laajempina kokonaisuuksina. Myös muita luonnonarvoiltaan merkittäviä METSO-ohjelman elinympäristöjä voidaan perustaa ympäristötukialueiksi.

Luonnonsuojelulain nojalla toteutettavan määräaikaisen suojelujakson pituus määritellään kohteen luonnonarvojen ja maanomistajan toiveiden perusteella. Pisimmillään se voi olla 20 vuotta. Määräaikaisen luonnonsuojelualueen perustaminen soveltuu kohteille, joiden luonnonarvot muuttuvat verrattain nopeasti.

Metsäluonnonhoito

Luonnonhoito voi olla luonnonarvojen ylläpitämistä, lisäämistä tai metsän palauttamista luonnontilaisemmaksi. Luonnonhoitotyöt suunnitellaan yhdessä metsänomistajan kanssa eikä metsänomistajalle aiheudu hoidosta kuluja.

Lisätietoa METSO-ohjelmasta:

[Metsonpolku-sivusto](#) (ulkoinen linkki)

Lajien turvaaminen metsänkäsittelyssä

Suomen metsissä elää noin 20 000 lajia, joihin kuuluu lajeja ja eliöryhmiä niin puista jäkäliin kuin nisäkkäistä maaperän mikrobeihin. Metsälajeista uhanalaisiksi on luokiteltu 833 lajia. Lisäksi metsien käyttö on aiheuttanut noin 150 muissa elinympäristöissä, kuten vesistöissä ja soilla, elävien lajien uhanalaistumista.



Vuorijalava on Suomessa esiintyvä uhanalainen puulaji. Sen luontaisesti syntyneet yksilöt on lisäksi rauhoitettu luonnonsuojelulain nojalla. Kuva © Jaakko Vähämäki / Vastavallo.net

Luonnonhoidolla tuetaan lajien elinympäristöjen säilymistä

Lajiesiintymien turvaaminen kuuluu oleellisesti ekologisesti kestävään metsätalouteen. Lajiesiintymien huomioon ottamisella voidaan turvata sekä tavanomaisten että uhanalaisten lajien säilymistä ja ehkäistä luonnon monimuotoisuuden köyhtymistä.

Metsätilalla voi esiintyä monenlaisia lajeja ja sijaita monenlaisia elinympäristöjä. Lajien elinympäristövaatimuksista riippuu, millä keinoilla lajien säilyminen voidaan turvata. Keinot voivat vaihdella suuresti metsiköiden välillä ja sisällä. Tilatason toimilla on mahdollista turvata olemassa olevat uhanalaisten lajien esiintymät sekä lisätä eri lajeille soveltuvien elinympäristöjen määrää monipuolistamalla metsän rakennepiirteitä.

Lajiesiintymien turvaamisessa on kyse sopivien luonnonhoidon ratkaisujen soveltamisesta kuhunkin tilanteeseen. Lajien turvaamiseen sopivia luonnonhoidon toimenpiteitä ovat esimerkiksi kohteen säästäminen, hakkuualueelle jätettävät säästöpuuryhmät, tiettyjen puulajien säilyttäminen sekä lahopuun säästäminen ja lisääminen.

Tilatason suunnittelussa seuraavat tekijät ovat olennaisia:

Hahmota kokonaisuus

- Lajiesiintymien ja luontokohteiden sijoittuminen metsätilalla. Onko alueella esimerkiksi arvokkaita luontokohteita tai uhanalaisen lajin esiintymä?
- Suojelualueet ja lajiesiintymät metsätilan ulkopuolella. Arvokkaat, omaan metsätilaan rajautuvat kohteet voi ottaa huomioon niitä lähimpänä sijaitsevien metsäkuvioiden käytön suunnittelussa.

Tunnista metsiköistä parhaat kohteet

- Missä metsikössä olisi mahdollista saada isoimpia hyötyjä aikaan?
- Missä on eniten turvattavia luontoarvoja?
- Missä luontokohteiden turvaamisen taloudellinen kustannus olisi pienin?

Turvaa lajien liikkuminen metsästä toiseen ekologisella käytävällä

- Metsäsuunnittelulla ja oikein kohdennetuilla toimenpiteillä voidaan edistää lajien liikkumista ja elinympäristöjen kytkeytyneisyyttä.
- Keinona on esimerkiksi metsäisten alueiden säilyttäminen metsiköiden välillä.

Uhanalaisten lajien huomioiminen hyödyttää muutakin lajistoa

Lajiesiintymien huomioiminen metsätaloudessa on mahdollista silloin, kun esiintymä on tiedossa ja lajin elinympäristön turvaamiseksi on olemassa selkeät toimintaohjeet. Hakkuisiin liittyvät luonnonhoidon toimet, kuten säästöpuiden jättäminen, suositellaan kohdentamaan niin, että ne tukevat lajiesiintymän säilymistä. Samalla toimenpiteet hyödyttävät myös alueen muuta lajistoa, koska esimerkiksi lahopuun määrä ja sekapuustoisuus lisääntyvät.

Lajiesiintymistä kerätään tietoa ja niiden turvaamiseksi on saatavilla ohjeita

[Metsään.fi-palvelussa](#) metsänomistajat voivat tarkastella aineistoja uhanalaisista lajeista. Tällä hetkellä (2024) tietoa on saatavilla ainoastaan liito-oravahavainnoista. Metsänomistaja voi tarkistaa palvelun kautta omalla metsätilallaan sijaitsevat, viranomaisen tarkastamat lajihavainnot. Metsään.fi:n lajitiedot tulevat nykyisin Lajitietokeskukselta, joka ylläpitää Laji.fi-palvelua.

Kiinteistön lajiesiintymistä saa laajimmin tietoa [Laji.fi-sivustolta](#), jonka tiedot ovat peräisin useasta lajitietokokoelmasta. Laji.fi-sivustolla on sekä ammattilaisten että harrastajien tekemiä havaintoja, eli sinne voi tallentaa myös omia lajihavaintojaan. Metsäkeskuksen ja ELY-keskusten viranomaisten valvontatyössä käytetään ainoastaan ammattilaisten vahvistamia Laji.fi -sivuston havaintoja.

Metsänkäyttöilmoituksen automaattitarkastus tutkii, onko metsänkäyttöilmoituksen alueella tai vieressä lakisääteisesti suojellun tai muun uhanalaisen lajin esiintymiä. Tieto lajiesiintymästä lähetetään maanomistajalle, ilmoituksen laatijalle, hakkuuoikeuden haltijalle ja paikalliselle ELY-keskukselle. ELY-keskus neuvoo lajiasioissa ja antaa tarvittaessa tarkempia ohjeita tai päätöksiä lakisääteisesti turvattavien ja muiden uhanalaisten lajien huomioimisesta.

Kaikissa lajiesiintymiin ja lajien suojeluun liittyvissä kysymyksissä voi kääntyä alueellisen ELY-keskuksen puoleen. ELY-keskus valvoo luonnonsuojelulain toteutumista.

Lajien huomioimiseen on olemassa ohjeistuksia

Viranomaiset ja muut toimijat ovat laatineet erilaisia ohjeistuksia uhanalaisten lajien ja muiden harvinaistuneiden lajien esiintymien säilyttämiseksi. Lainsäädännöllä suojeltujen lajien osalta (esimerkiksi liito-orava ja jokihelmisimpukka) on noudatettava viranomaisen antamia velvoittavia ohjeita. ELY-keskus voi antaa myös vapaaehtoisesti huomioon otettavia suosituksia.

Uhanalaisten kasvi-, sieni- ja eläinlajien suojelemiseen metsätaloudessa on saatavilla vapaaehtoisuuteen perustuvia ohjeita. Lintulajeja koskevia erityisohjeita on laadittu valkoselkätikalle, petolinnuille, kuukkelille ja metsäkanalinnuille.

[Ympäristöhallinnon verkkopalveluun](#) on koottu esittelyjä uhanalaisista lajeista, joiden esiintymiä suositellaan huomioitavaksi metsätalouden toimenpiteissä. Lajiesittelyissä käydään läpi keskeisiä tuntomerkkejä, elinympäristövaatimuksia, uhkatekijöitä ja yleispiirteisiä hoitosuosituksia.

Lainsäädäntö suojelee lajistoa

Lajien elinolosuhteiden edistäminen ja niiden esiintymien turvaaminen on metsänomistajalle pääosin vapaaehtoista. Poikkeuksen muodostavat lajit, joiden suojeluun luonnonsuojelulaki velvoittaa. Osa kansallisesta lainsäädännöstä perustuu EU:n luonto- ja lintudirektiiveihin.

Muiden kuin lakisääteisesti suojeltujen uhanalaisten ja silmälläpidettävien lajien turvaamisessa on suositeltavaa noudattaa [Uhanalaisten lajien turvaaminen metsätaloudessa -toimintamallia](#).

[Metsäsertifiointijärjestelmät \(FSC ja PEFC\)](#) voivat asettaa lainsäädäntöä laajempia vaatimuksia uhanalaisten lajien turvaamiselle sekä keinoja lajien huomioon ottamiseen metsätalouden toimenpiteissä.

Uhanalaiset lajit

Jos eliölajin riski hävitä Suomen luonnosta on vähintään korkea, laji voidaan säätää uhanalaiseksi valtioneuvoston asetuksella. Uhanalaisten lajien osalta lainsäädännön velvoitteet koskevat viranomaisia, mutta eivät suoraan yksittäisiä metsänomistajia.

Erityisesti suojeltavat lajit

Jos uhanalaisen lajin riski hävitä luonnosta on vähintään hyvin korkea, se voidaan säätää valtioneuvoston asetuksella erityisesti suojeltavaksi lajiksi. Erityisesti suojeltavan lajin säilymiselle tärkeää esiintymispaikkaa ei saa hävittää eikä heikentää (luonnonsuojelulain 77 §). Kielto tulee voimaan, kun ELY-keskus on määritellyt päätöksessään esiintymispaikan rajat ja antanut tiedon päätöksestä alueen omistajille tai haltijoille.

Erityisesti suojeltavien lajien esiintymäpaikoilla toimitaan ELY-keskuksen päätöksessään antamien velvoittavien ohjeiden mukaisesti.

Rauhoitetut lajit

Rauhoitetun eläimen tahallinen tappaminen tai pyydystäminen on kiellettyä. Kiellettyä on myös pesien sekä munien ja yksilöiden muiden kehitysasteiden ottaminen, siirtäminen toiseen paikkaan tai muu tahallinen vahingoittaminen. Rauhoitettuja eläimiä ei saa tahallaan häiritä, etenkin niiden lisääntymisaikana eikä tärkeillä muuton aikaisilla levähdysalueilla. Lisäksi pesän vahingoittaminen on kiellettyä lisääntymiskauden ulkopuolella, jos kyse on eläimen tekemästä pesästä, jota se käyttää toistuvasti.

Rauhoitettua kasvia, sen osaa tai siemeniä ei saa poimia, kerätä, leikata irti, ottaa juurineen maasta eikä hävittää.

Rauhoitetun eläin- tai kasvilajin esiintymisaluetta saa kuitenkin käyttää metsätalouteen. Tällöin on vältettävä rauhoitetun eläimen tai kasvin vahingoittamista tai häiritsemistä, jos se on mahdollista ilman merkittäviä lisäkustannuksia. Poikkeus ei kuitenkaan koske lintulajeja eikä luontodirektiivin liitteessä IV a mainittuja eläinlajeja tai liitteessä IV b mainittuja kasvilajeja.

Luonto- ja lintudirektiivien lajit

Euroopan unionin tiukkaa suojelua edellyttävien eläinlajien (luontodirektiivin liitteessä IV a mainitut eläinlajit) lisääntymis- ja levähdyspaikkoja ei saa hävittää eikä heikentää. Kielto voimassa suoraan lain nojalla ilman erillistä viranomaisen päätöstä.

Euroopan unionin tärkeinä pitämien eliölajien (lintudirektiivin 4 artiklan 2 kohdassa tarkoitettut lajit, lintudirektiivin liitteessä I mainitut lajit ja luontodirektiivin liitteessä II mainitut eliölajit) esiintymispaikkoja ei saa hävittää eikä heikentää. Kielto tulee voimaan, kun ELY-keskus on tehnyt asiasta päätöksen ja se on annettu tiedoksi alueen omistajille ja haltijoille.

Suurten petolintujen pesäpuut

Kaikki petolinnut ovat rauhoitettuja läpi vuoden. Luonnonsuojelulain 73 §:n mukaan sellainen suuren petolinnun pesäpuu, jossa oleva pesä on toistuvasti käytössä ja selvästi nähtävissä, on rauhoitettu. Suuriksi petolinnuiksi katsotaan maakotka, merikotka, kiljukotka, pikkukiljukotka ja kalasääski.

Lue lisää suurten [petolintujen huomioimisesta metsanhoidon suosituksista](#).

Metsäsertifiointin vaatimukset uhanalaisten lajien turvaamiseksi

Metsäsertifiointijärjestelmät asettavat vaatimuksia uhanalaisten lajien turvaamiseksi niihin kuuluville metsänomistajille ja toimijoille. Järjestelmien välisissä vaatimustasoissa on eroja.

PEFC edellyttää uhanalaisten lajien tunnettujen elinpaikkojen turvaamista. Metsätalouden toimenpiteissä tämä tarkoittaa lakisääteisesti turvattujen ELY:n rajaamien erityisesti suojeltavien lajien elinpaikkojen sekä luontodirektiivin liitteen IV (a) eläinlajien lisääntymis- ja levähdyspaikkojen turvaamista. Muiden uhanalaisten lajien tiedossa olevat elinpaikat turvataan Uhanalaisten lajien turvaaminen metsätaloudessa -toimintamallin mukaisesti.

FSC edellyttää toimijoita tunnistamaan metsätaloustoimien mahdolliset vaikutukset tiedossa olevien valtakunnallisesti ja alueellisesti uhanalaisten (luokat CR, EN, VU, RT) sekä standardin luettelemien silmälläpidettävien (luokka NT) metsälajien esiintymien elinolosuhteiden säilymiseen ja turvaamaan elinolosuhteiden säilymisen metsänkäsittelyn yhteydessä. Turvaamisvelvoite ei koske aktiivisten luonnonhoitotoimenpiteiden seurauksena syntyneitä lajiesiintymiä, silloin kun laji on luokituksestaan vaarantunut (VU), toimenpide on dokumentoitu ja esiintymä on syntynyt toimenpiteen seurauksena.

FSC Suomi on lisäksi kehittänyt [Korimallin](#) työkaluksi uhanalaisten lajien turvaamiseen. Mallia ei sovelleta osana FSC-sertifiointia, vaan se on vapaasti kaikkien hyödynnettävissä.

Lajien uhanalaisuusarviointi ja uhanalaisuusluokat

Metsissä elää noin puolet koko Suomen tunnetusta lajistosta. Suurin osa uhanalaisista lajeista elää ensisijaisesti metsissä. Monet muutkin uhanalaiset lajit tarvitsevat metsiä jossain vaiheessa elämänsä aikana.

Viimeisimmän uhanalaisuusarvioinnin tulosten mukaan metsät ovat 833 uhanalaisen ja 754 silmälläpidettävän lajin ensisijainen elinympäristö. Lisäksi metsissä elää 226 uhanalaista ja 146 silmälläpidettävää lajia, joiden ensisijaiseksi elinympäristöksi on arvioitu jokin muu kuin metsä, esimerkiksi kallio tai suo. Suomesta on arvioitu hävinneen 88 metsissä elänyttä lajia.

Metsäisistä elinympäristöistä eniten uhanalaisia lajeja on lehtojen, vanhojen kangasmetsien, paloalueiden ja hakamaiden lajistossa. Huomattava osa uhanalaisista lajeista, kuten metsälajeista yleensäkin, on hyvin pieniä ja vaikeasti tunnistettavia, esimerkiksi sammalia ja jäkäliä.

Keskeisimpiä syitä metsälajien uhanalaisuuteen ovat metsätalous ja sen vaikutukset metsäluontoon. Vanhojen metsien, kookkaiden puiden ja lahopuiden väheneminen sekä puulajisuhteiden muutokset ovat keskeisiä uhanalaistumisen syitä valtaosalla lajeista. Luonnontilaisen kaltaiset metsäiset elinympäristöt ovat pienentyneet ja pirstoutuneet yhä harvempaan.

Lajien uhanalaisuuden arviointi

Suomen lajien uhanalaisuus arvioitiin viidettä kertaa vuonna 2019. Arviointi tehtiin asiantuntijatyöryhmissä noin 180 asiantuntijan voimin kansainvälisesti vertailukelpoisella Kansainvälisen luonnonsuojeluliiton (IUCN) luokituksella ja kriteeristöllä. Arvioinnin tulokset on koottu Suomen lajien Punainen kirjaan, joka sisältää arvion lähes 22 500 lajin uhanalaisuudesta ja tulevaisuuden näkymistä.

Suomen uhanalaisuusarvioinnissa on käytetty yhdeksää luokkaa. Näistä uhanalaisiksi luokitellaan luokat VU–CR, eli vaarantuneet, erittäin uhanalaiset ja äärimmäisen uhanalaiset.

Uhanalaisuusluokat

	Uhanalaisuusluokka	Lyhenne	Lisätietoja
Uhanalaiset lajit	Äärimmäisen uhanalaiset	CR	Lajiin kohdistuu erittäin korkea häviämiskahki.
	Erittäin uhanalaiset	EN	Lajiin kohdistuu hyvin korkea häviämiskahki.
	Vaarantuneet	VU	Lajiin kohdistuu korkea häviämiskahki.
	Silmälläpidettävät	NT	Ei kuulu vielä vaarantuneisiin lajeihin, mutta sen ehtojen täyttyminen on lähellä tai on todennäköistä, että ne täyttyvät lähitulevaisuudessa.
	Elinvoimaiset	LC	Riski hävitä on pienempi kuin muissa luokissa, esim. laajalle levinneet ja runsaslukuiset lajit.
Muut luokat	Puutteellisesti tunnetut	DD	Lajista ei ole riittävästi tietoja arvion tekemiseen.
	Hävinneet	RE	Laji on hävinnyt tarkasteltavalta alueelta, mutta esiintyy vielä muualla maailmassa.

Suomen Lajitietokeskuksen ylläpitämässä [Punaisen kirjan verkkopalvelussa](#) voi tehdä hakuja ja yhteenvedoja lajiluettelosta.

Lue lisää samasta aiheesta: Metsätilan hoito | [Metsien kestävä hoito ja käyttö](#)

Kirjallisuus

1. Kouki, J., Junninen, K., Mäkelä, K., ym. 2018. Metsät. Julk: Kontula, T. & Raunio, A. (toim.). Suomen luontotyyppien uhanalaisuus 2018. Luontotyyppien punainen kirja – Osa 2: luontotyyppien kuvaukset. Suomen ympäristökeskus & ympäristöministeriö, Helsinki. Suomen ympäristö 5/2018. s. 475–567.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161234/Suomen%20luontotyyppien>